

1902

Н. Н. Пантусовъ.

244

552

МАТЕРИАЛЫ

КЪ ИЗУЧЕНИЮ

НАРЪЧІЯ ТАРАНЧЕЙ ИЛІЙСКАГО ОКРУГА.

ВЫПУСКЪ ШЕСТОЙ.

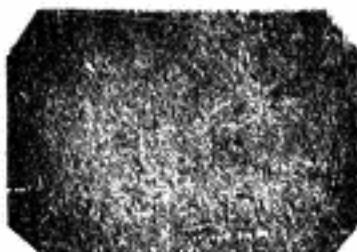
Стихотворенія о Якубъ-бекѣ, государѣ Кашгаріи, и
о событияхъ его времени (таранчинскій текстъ, рус-
ская транскрипція, ноты и русскій переводъ).

НАЗАНЬ.

Типо-литографія Императорскаго Университета.

1901.

A 244
—
559

Н. Н. Пантусовъ.

БИБЛIOТЕКА
А. Н.
КУРОПАТКИНА.

МАТЕРИАЛЫ
КЪ ИЗУЧЕНИЮ
НАРѢЧІЯ ТАРАНЧЕЙ ИЛІЙСКАГО ОКРУГА.

ВЫПУСКЪ ШЕСТОЙ.

Стихотворенія о Якубъ-бекѣ, государѣ Кашгаріи, и
о событияхъ его времени (таранчинскій текстъ, рус-
ская транскрипція, ноты и русскій переводъ).

W.M.
р. 53

КАЗАНЬ.
Типо-литографія Императорскаго Университета.
1901.

1906
✓

Въ предлагаемыхъ вниманію публики стихотвореніяхъ говорится объ умершемъ 17 мая 1877 года кашгарскомъ государѣ Мухаммедъ-Якубъ-бекъ и о томъ, какъ онъ рѣшалъ дѣла и воевалъ съ китайцами и какъ помнить народъ современниковъ его. Генеалогія этого государя представляется въ слѣдующемъ видѣ:

لطیف لاتیف.

Дозволено цензурою, С.-Петербургъ 22 мая 1901 г.

Ж

99

مُحَمَّدْ يَعْقُوبْ بَيْكْ
(умеръ 17 мая 1877 г.)

مُهَمَّر بَيْكْ بَيْكْ قَوْلِي بَيْكْ حَفْ قَوْلِي بَيْكْ خَدَائِقَوْلِي بَيْكْ
Худай-кули-бекъ. Хакъ (Акъ)-кули-бекъ Бекъ-кули-бекъ Хайдаръ-бекъ
(умеръ 11 июня 1877 г.) (Бекъ-бачча). (Эйдаръ-бекъ).

Литература о Якубъ-бекѣ какъ иностранная (англійская и французская), такъ и русская и русско-иностранная (сартская и киргизская)—довольно обширна. Объ немъ говорятъ преимущественно очевидцы: какъ лица, которымъ пришлось воевать или жить вмѣстѣ съ Якубъ-бекомъ, такъ и лица, которые прѣѣзжали къ нему въ качествѣ посланниковъ. Вотъ краткій перечень сочиненій, гдѣ говорится о Якубъ-бекѣ и его войнахъ и жизни: „The life of Jakoob—Beg, Athalik Ghazi,

1*

and Badaulet, Ameer of Kashgar". By Demetrius Charles Boulger, member of the Royal Asiatic Society. London, 1878. По поводу этой книги писано въ „Голосѣ“ за 1879 г., № 54.— „The ex-Amir Jakub-Khan. From the note-book of a staff officer“ въ Blackwood's „Edinburgh Magazine“ за 1880 г., июнь № 775,—стран. 757—767.—Въ книгѣ Robert Shaw „Visits to High Tartary, Yarkand and Kashgar, formerly Chinese Tartary. London, 1871“, гдѣ Якубъ-бекъ называется „Кушъ-бени Мухаммедъ Якубъ-бекъ“ (Koosh-bégee Maham-mad Yakoob-Beg) и „Аталикъ-Гази“ (Ataligh-Ghâzee). Эта книга издава 1872 года въ С.-Петербургѣ также въ русскомъ переводе, подъ заглавиемъ: „Очерки Верхней Татаріи, Ярканды и Кашгара, сочин. Роберта Ша“.—„Jacoub-Bey, Rémir du Kaschgar“, статья O. S. въ „Westminster Review“ = „Revue Britannique“ IX серіи томъ V—№ 10 за 1878 годъ, стран. 399—442.—Въ „Биржевыхъ Вѣдомостяхъ“ было помѣщено 2 статьи: одна передаетъ слухи о смерти владѣтеля Кашгара Якубъ-бека, въ № 224 за 1873 годъ, и другая говорить о положеніи Якубъ-бека въ Восточномъ Туркестанѣ, въ № 98 за 1874 г.; вторая статья принадлежитъ B. Васильеву.—Въ „Голосѣ“ кромѣ отзыва о книгѣ D. Ch. Boulger'a помѣщено еще 2 статьи, касающіяся Якубъ-бека: одна говоритъ о Якубъ-бекѣ и положеніи дѣлъ въ Восточномъ Туркестанѣ, въ № 227 за 1876 г., и другая, передавая извѣстія изъ Азіи, въ № 255 за тотъ-же годъ, касается и Якубъ-бека.—Въ „Русскомъ Мирѣ“, № 201 за 1873 г., помѣщена статья „Аталикъ-Гази Мухаммедъ Якубъ-бекъ властитель Алтын-Шехера“.—Того-же 1873 года въ С.-Петербургѣ напечатанъ выпускъ II „Материаловъ для статистики Туркестанского края. Ежегодникъ“ (подъ редакціей Н. А. Маева), гдѣ о Якубъ-бекѣ и его жизни говорится въ нѣсколькихъ статьяхъ.—Того-же 1873 года въ С.-Петербургѣ напечатанъ (подъ редакціей B. B. Григорьева) выпускъ II „Землевѣдѣнія, K. Риттера“, гдѣ на стран. 508—525, въ главѣ XIV, озаглавленной

„Восточный Туркестанъ въ теченіе 10 послѣднихъ лѣтъ“, также говорится о дѣйствіяхъ Якубъ-бека сначала противъ русскихъ (до 1864 года), а потомъ (съ 1864 года) противъ китайскихъ подданныхъ.—Довольно много говорится о Якубъ-бекѣ также у A. N. Куропаткина въ его книгѣ „Кашгарія“, вышедшей 1879 года въ С.-Петербургѣ.—Наконецъ, самая послѣдня свѣдѣнія о Якубъ-бекѣ даетъ Н. И. Веселовскій въ томъ XI „Записокъ Восточного Отдѣленія Императорскаго Русскаго Археологическаго Общества“ за 1899 годъ. Въ этихъ сочиненіяхъ говорится о Якубъ-бекѣ, какъ онъ жилъ и дѣйствовалъ сначала въ нынѣшнемъ Русскомъ Туркестанѣ и какъ потомъ съ 1864 по 1877 годъ, жилъ и дѣйствовалъ въ западной части Китайскаго Туркестана.

Въ настоящемъ собраніи и издаваи Н. Н. Пантусова, кромѣ Якубъ-бека, говорится также о Махмудъ-бекѣ [Мамут-ханѣ], который, какъ и Якубъ-бекъ, воевалъ противъ дунганъ и китайцевъ. Махмудъ-ханъ былъ сосланъ сначала въ Турфандъ, откуда впослѣдствіи былъ переселенъ въ Урумчи, гдѣ нижеподписаній видѣлъ его въ 1890 году. Не смотря на слишкомъ суровое правленіе Якубъ-бека жители Китайскаго Туркестана до сихъ поръ съ удовольствіемъ вспоминаютъ Якубъ-бека и его сородичей, которыхъ именуютъ „Аңғаллік“—„выходцы изъ Андеджана“. Про Махмудъ-хана, обогатившагося, какъ и Якубъ-бекъ, на счетъ туземцевъ—мусульманъ, существуетъ очень много разсказовъ, изъ которыхъ одинъ приводится у Н. Н. Пантусова. Въ 1890—1891 годахъ въ Урумчи мнѣ говорили: серебра у Махмудъ-хана въ былыхъ временахъ водилось столько, что, если бы уложить его въ рядъ, Мараль-бashi можно было бы соединить дорожкою изъ серебра съ Аксу! Издаваемые Н. Н. Пантусовымъ стихи о Якубъ-бекѣ и событияхъ его времени писаны размѣромъ, который спра-ва нальво читается такъ:

a) فاعلن مفعلن - بـ || بـ بـ بـ
 b) مفعلن فاعلن بـ بـ بـ || بـ بـ بـ
 c) بـ بـ بـ || بـ فاعلن مفعلن

Самый обыкновенный, народный, размѣръ—типа „б“. Звуки „а“ и „ä“, если далѣе черезъ одинъ согласный слѣдуетъ „i“, переходятъ всегда въ „e“. Если по требованію стиха на „e“ должно пачь удареніе, то возстановляется первоначальный „а“ или „ä“; если-же удареніе должно быть на „ў“, то этотъ звукъ переходитъ въ „ä“, напр. вм. „özümdeki“—„özämdeki“. Объ остальныхъ особенностяхъ Восточно-Туркестанского произношенія смот. подробнѣе въ приложеніи № 8 къ LXXIII-му тому „Записокъ Императорской Академіи Наукъ“ за 1893 годъ ¹⁾.

H. Катановъ.

Таранчинський текстъ

اولکی باب

- ۱ بُو بَاب دا بِيك بجه نينك ناخشى س بدولت نينك اوغلر
۲ چاقا فلى اوتمايدور * آف تىنكه س برتىنكه س
۳ انجانلىق دىكان كاروك * غبرت قىلدى جىنكه
۴ چقا فلى كول بولدى * آيم لارى تول بولدى
۵ بعجىن دىكى خطايلاز * تورغاىنى كالام ديدور
۶ آف فلى بيك ياش ايكان * يكىت لاركا باش ايكان
۷ بعجىن دىن كلكان خطاي * تورغا ينى كالام ديدور
۸ انجانلىق نينك بال لارى * خطايىنى دادام ديدور
۹ انجانغه بارور بولسانك * بيك بجه كا دعا دىكلار
۱۰ آيم لار قنى ديسه * كافر قوليدا دېنكلار
۱۱ طى فولار نينك آوازى * طى تلادا فروازى
۱۲ خوتىن شەرىنى آلغان * يعقوب بيكىنىڭ سر بازى
۱۳ يعقوب بيكىنىڭ سر بازى * النى شەركا جىف بولدى
۱۴ شاب برله آرچىن بل * شېرىن جانغه مېخ بولدى

¹⁾ Буквы АТ обозначают здесь академическую транскрипцию; знакъ **Ѣ** произносится «и», а знакъ **Ҫ** въ таранчинскихъ словахъ произносится всегда «ч».

- ٩ يعقوب بيك دك اير بارمو * مونداغ سالغان شهر بارمو
 — ١٠ يعقوب باك چقىپ كاسه * كافر لاردا جان بار مو
 — ١١ آيا سربازلار * حاضر بولونك لار
 — ١٢ دوشمن لار كليب فالدى * با تور بولونكclar
 — ١٣ يعقوب بيك اور غاچقى * مينكان آطي يورغا چقى
 — ١٤ يعقوب بيك اولوب كيتىپ * بش كونده غوفا چقى
 — ١٥ كاشقىزىنك خاتون لارى * باشىنى تارامادى
 — ١٦ يعقوب بيك باقنان عسکر * بر سو فوشە بارامادى
 — ١٧ يعقوب بيكم هو ديديلار * بر فياله سو ديديلار
 — ١٨ اجل قسمت يتىپ كلسه * منكا تقدىر شو ديديلار
 — ١٩ ينكى شهرنинك ايشىكى * كاه آچىلىپ كاه يافىلور
 — ٢٠ يعقوب بيكدك پادشاه * امدى قايدىن تافيلور
 — ٢١ آسماندىكى فرىشته * حورلار تونىن كېيىش ده
 — ٢٢ يغلامانكclar آيم لار * يعقوب بيكم بېيىشت ده
 — ٢٣ آفسو كارباسى يم سىز * سورون يرف خواهلايدور
 — ٢٤ كاشقىزىنك عزىز لارى * يعقوب بيكى خواهلايدور
 — ٢٥ حضرت يولى جىلان لىغ * جىلان يىلان چول قروف
 — ٢٦ يىدودا اولكان لارنى * بىز خداگە تافشوردوق
 — ٢٧ بىجىن دىن خطاي كىدى * نىش لارىنى جىننكاي تىپ
 — ٢٨ انجانلىق قىپوب قاشنى * قويروغىنى دىننكاي تىپ
 — ٢٩ كاشقىدا شهيد بولدى * يعقوب بيكم با دولت
 — ٣٠ يعقوب بيكىن آير يلىپ * خلق لارغە يتنى محنت

- ٣٠ يعقوب بيك عدالتلىك * خلق لارغە فايت لىك
 — ٣١ امدى قايدىن تافيلور * يعقوب بيك دك دولتلىك
 — ٣٢ يعقوب بيكم جنك قىلغان * كافر لارنى تنك قىلغان
 — ٣٣ عسىرنىنك تامىنى * التون كوش رنك قىلغان
 — ٣٤ يعقوب بيك اوزى بانور * كفارغە تنك آنور
 — ٣٥ اولكان خطاي نىنك باشى * ساي نىنك ناشىدك بانور
 — ٣٦ يعقوب بيك يورورخاندك * يوزلارى تولون آيدك
 — ٣٧ آهو كوز قلم قاشلىق * كېرىفيك لارى بوسنان دك
 — ٣٨ يعقوب بيك كرك لىك دور * اوروشە يورا كلىك دور
 — ٣٩ خطاي بىرلە تونكىانغە * قىلىجى يىلا كلىك دور
 — ٤٠ يعقوب بيك اوبدان * اون بش شهر كابولدى خان
 — ٤١ يعقوب بيكىن اولدى دىپ * افسوغە كىدى تونكىان
 — ٤٢ يعقوب بيك اولكان آيدا * بيك بىچە فرا كىدى
 — ٤٣ امدى كىدى هقلقى * دوشمن لار ايشىن يىلدى

ايىنچى باب

بو باب دا محمود خان نىنك اناسى ميرامان شيخ نىنك

قوشاقينى ايتور

- ١ شيخ خوجام نىنك حوبلاس * تىنكىدىن تولاس آفتاب
 — ٢ شيخ خوجام نىنك نورت اوغلى * تاغدا يوروپىدور فاقشاب

- ۱ شیخ خوجام قزان آستنی * خلق غه آش برمین دیب
 ۲ دورغا بیک نونوب بردى * منصب نی آلامن دیب
 ۳ شیخ خوجام نینک حولاسی * تورت اطراف چیدلا غلیغ
 ۴ شیخ خوجام نینک کالاس * کا جاوادا میخ لاغلیغ
 ۵ تورت اوغلان بر بولوب * باشنسی آلسه بولمامدور
 ۶ خطای کلسه با شیغه * فلیج سالسه بولمامدور
 ۷ شیخ خوجام بوبی طالم * تورت اوغلان لاری عالم
 ۸ شیخ خوجام شوید قیلدی * خطای جونک لاری ظالم
 ۹ شیخ خوجام اولوغ آدم * خلقی تونادر ماتم
 ۱۰ شیخ خوجام نیاد قیلساق * کوزلار بولا دورلار نم
 ۱۱ شیخ خوجام شوید بولدی * بیویشت غه خرید بولدی
 ۱۲ شیخ خوجام نینک تورت اوغلی * خطایلار غه ضد بولدی

اوچنچی باب

- بو باب دا شیخ آخونوم نینک اوغلی محمود خان نینک فوشافی
- ۱ حضرت سلطان آلدیغه * باع نی سالغان محمود خان
 کاشقريف پورا کیفه * داغنی سالغان محمود خان
 ۲ آنانک یوقمو محمود خان * آنانک یوقمو محمود خان
 بش باشیکند اشور سوراب * عقلینک یوقمو محمود خان
 ۳ ایشیکیفه قفل سالیب * آجا لاما خان محمود خان
 پاندا یخشی آطا توروپ * فاجالماغان محمود خان

- ۱ محمود خان ایننک فالدی * دفتردا خطینک فالدی
 خطینک نی او قوب با قسام * فرزند ینک ینیم فالدی
 ۲ با غینکه ڪریب با قسام * آثار توپ غینولا
 آف اوردانگه تو شب دور * امبال بله دال و بیا
 ۳ محمود خان نینک او بناش * قبول باش نینک باش
 بازو دا فرنک ملطیف * قررو مايدور کوز باش
 ۴ محمود خان او زی او بدان * لیکن دوشن نونکانگه
 خطایلار یمان ڪافر * فارلا بردی طور شانگه
 ۵ محمود خان کبلا لمایدور * آرنوش نی کورال مایدور
 آرنوشنی خبائی قیلسه * طور فاندا یسورال مایدور
 ۶ میر مجید فاضی آخون * خطای قولیدا بولدی خون
 عبد رحیم اعلم آخون * کفار قیلدی لار زبون
 ۷ اوجونجی محمود خان دور * طور فاندا با غری قاندور
 تور تو نجی میا شبخیم * شبخی حضرت سلطان در

تور تو نچی باب

دونکتونک نینک فوشاف

- کاشقريف کی خطای لار نینک او سیده چقارغان فوشاف
- ۱ کاشقريف غه قضا کاری * دونکتونک دیب بلا کلدي
 دونکتونک دیکان کافر لار * ظلمینی آلا ڪلدي

- ۱ کاشقريف خنا بولدى * فلى مالى ادا بولدى
 ۲ ذونكتونك ديكان كافلار * ربو جانفه جفا بولدى
 ۳ کاشقرغه آلبان ياغدى * آلبان ايماس قان ياغدى
 ۴ هر كونده هر او بيلو كدين * چوف بىرله سمان آلدى
 ۵ بىدەن آلور جنك لاب * قوى لارنى آلور ايلغاب
 ۶ آطلارنى آلور خيلاب * کاشقريف يورور يغلاب
 ۷ بو تخانه غه نام قىلدى * چيون قوبوب جانڭ قىلدى
 ۸ آدم لارنى قان قىلدى * فالغان فى يمان قىلدى
 ۹ فالغان دين آلور بىرى * فالمادى ايشاك هم طاي
 ۱۰ نامراد بولا فالدى باى * قايدىن ايجادر گوك چاي
 ۱۱ خلق لارده ايشاك فالماس * باغيىدا خشك فالماس
 ۱۲ بو ذونكتونك تېرى يك بولسە * خلق لارده توشاڭ فالماس
 ۱۳ كوب ئالم ايكان ذونكتونك * بارچە ايشى ابرماس اوتك
 ۱۴ بو کاشق عزيرانغه * ذونكتونك قىلىپ دورچونك
 ۱۵ ذونكتونك لار شور سالدى * هر بورندىن مشار آلدى
 ۱۶ ئىلم لار تولا بولدى * خاتون بلا يغلاشنى
 ۱۷ خطايلار قىلىپ تارلىغ * ذونكتونك لار قىلىپ يارلىغ
 ۱۸ خلق غه پتىپ آزارلىغ * خاتون لارنى آنكلاشنى
 ۱۹ خاتون بخشى سىن ايلغاب * چېرى ايلغى لارىن خيلاب
 ۲۰ بش يوز خاتوننى نالاب * بعجىن سارى حايداشنى
 ۲۱ بش يوز خاتوننى آليب * پاپىغە كيشان سالبى
 ۲۲ توقغان لارىغە باقىپ * يغلاشىپ وداع لاشنى

- ۲۳ کاشقدا كلا فالدى * فرزىدى بلا فالدى
 ۲۴ آنا و آنا فالدى * بىرى سىكا مونكداشنى
 ۲۵ ذونكتونك بىرى چونكىلارنى * اونوز بش اولوغ لارنى
 ۲۶ بر گوندە هلاك ايلاب * ئىلم اوروغىن ساجتى
 ۲۷ ئىلمى عددىن كوب * سەنلارى حد دىن كوب
 ۲۸ از دردك بولوب ذونكتونك * يورت خلقىغە اوت ساجتى

بىشچى باب

يعقوب ييك نىنك كش سى نوردى آخون نىنك فوشاق
 بوا آنداغ واقعه دوركە يعقوب ييك توردى اخوننى بارجه خاق دىن
 يقىن قىلىپ يخشى كوركان و قىندا توردى آخون بىر دوستى نىنك
 آلنى قويىنى اويناب اوز ادي كا سولاب قىوب اونوتوب فالغان
 دا قوى نىنك ايكاسى يعقوب ييك كا آلنى قويومنى اوغرى
 آلدى دىب عرض بولوب كاعذ بىركاندە هر كشى آلغان بولسە
 دارغە اسىپ اولنورونكىلار دىب بويروق قىلغاندە اوى اوىنى
 خلائق اختارىپ آلنى قويىنى توردى آخون نىنك اوپى دىن
 تفېب الېب نوردى آخوننى دارغە اسىپ اولنور كاندە
 چقارغان فوشاق

۱ شاي كىكان نوردى آخون * شالفر كىكان توردى آخون
 آلنى قويىنى بىرمن دىب * دارغە چققان تورداخون

- ۱ نورداخون اوزى چافان * باش باللارنى كوب باقمان
باش باللار آنجه دىپ * مارال باشىنى ساتقان
- ۲ مارال باشى فل بولدى * توردى آخون كول بولدى
تورد اخونى اولتوردى * خانون لارى تول بولدى
- ۳ تورد آخون اوزى ملا * اوقويدور گلام الله
تورد آخون اولوب كىنى * يغلا بىدور اوشاق باللار
- ۴ آطغە مېنكان تورد اخون * جىنكى قىلغان تورد آخون
بارجە فانصد آلدىدا * جىنكىغە كېركان تورداخون
- ۵ خطابىلارنى اولتوركان * خطاي يورا كىبن يارغان
مارال باشىغە بارىب * دوشمن لارنى كويىروركان
- ۶ باش لا كېتكان تورد آخون * اطى اوشكان توردى آخون
اويناب قوىنى اوغورلاب * ضايم بولغان توردى آخون
- ۷ دارغە اسىب قويىب دور * باقماى اونىكىو سولىغە
دوست لارفانى اوقدىكلار * تورد اخون نىنىڭ روحىغە

Русская транскрипция.

I. А ýälгi бaп.

Бу бaпта Бäк-бачченiң нахшисi, Бадäýlätniң ойлi-дур.

- Чака пулi отмай-дү;
Ak тaңгесi бiр тaңgä.
Анqаллiк дaгaн карук—
Бaйrät кiлmedи ۋäңgä.
- Чака пулi күl болдi,
Äjimleri тул болдi.
Бäк-бачченiң баллерi
Зuңтуۇларىڭa кул болдi.
- Бävïндекi хitайлар
Torбайni қalam дай-дү;
Бäк-бачченiң баллерi
Зuңтуۇنi дадам дай-дү.
- Ak-кулi-бäк jaш-iкäн.
Jiritlärgä jaш-iкäн.
Ak-кулi-бäкni öltürgän
Бäк-бачча дaгaн баш-iкäн.
- Бävïндiн kälgäni хitай
Torбайni қalam дай-дү;

Аңғаллікің баллері
Хітайні дадам дай-дү.

6. Аңғанда барур болсаң,
Бәк-баччаңа дуаң даңлар.
Ајімлері кені даса,
Кәпір коліда даңлар.
7. Тайпуларнің ауаңі—
Тайтілләда паруаңі.
Хотан шәрікі алған
Jäkup-бәкнің сарбасі.
8. Jäkup-бәкнің сарбасі
Алта шәрдә үік болді.
Шәжі-бірлә арчім-бәл
Шірін ұңға міх болді.
9. Jäkup-бәк-тәк әр бар-мұ?
Мундаң салғап шәр бар-мұ?
Jäkup-бәк чікіп-кәлсә,
Кәпірларда ұпаш бар-мұ?
10. Ajā сарбаслар,
Хәзір болудлар!
Дүшмәлләр келип-калді,
Батур болудлар!
11. Jäkup-бәк орда чікті;
Міңгән еті јорда чікті.
Jäkup-бәк өлүп-кетіп,
Баш күндә ғобя чікті.
12. Кашкарнің хотуллері
Бешіні тарамеді.

Jäkup-бәк баккан аскәр
Сокушка жарамеді.

13. Jäkup-бегім һү деділәр,
Бір піјала су деділәр.
Аңәл кісмет жетіп-кәлсә,
Маңда тақдір шу деділәр.
14. Жеңі-шәрвің ешірі
hā ечіліш, hā жепілур.
Jäkup-бәк-тәк падшәһі
Амді кайдін тепілур?
15. Асмандекі періштә
Хөрлар товін қеіштә;
Жілламаңлар, ајімлар,
Jäkup-бегім беніштә.
16. Аксу карбасі жәм-сіз?
Сөрүп жарпі халай-дү.
Кашкарнің азізлері
Jäkup-бәкні халай-дү.
17. Хәзрәт жолі чілаллік,
Чілан-білән чөл куруқ.
Jäйдүда өлрәлләрні
Біз Худаңа тапшурдук.
18. Бәғіндін хітай кәлді,
Тишелеріні чіңгайтіп.
Аңғаллік копуп кашті,
Күйруғіні діңгайтіп.
19. Кашкарда шеніт болді
Jäkup-бегім бәдәләт.

Жакуп-бәктін айріліп,
Хакларда жетті міхвәт.

20. Жакуп-бәк адәләтлік
Хакларда пайыздың,
Амді қайдін тепілур
Жакуп-бәк тәк дәйләтлік?

21. Жакуп-бөгім үәң кілдән,
Кәнірларнің тәң кілдән,
Аскәрнің тамаміні
Алтын вұмұш рәң кілдән.

22. Жакуп-бәк өзі батур,
Күппәрда тұпак атур;
Олған хітайшың беші
Сайниң теші-дәк жатур.

23. Жакуп-бәк жүрүр хан-дәк,
Жүзепі толуп ай-дәк.
Ахы көз, калам кашлік,
Кірпікleri бустән-дәк.

24. Жакуп-бәк нарақлік-тур;
Урушка жүрәкшік-тур.
Хітай-бірлә түңгәндә
Кілічі биләрлік-тур.

25. Жакуп-бәк өзі обдан;
Он-баш шарда болды хан.
Жакуп-бәкнің өлді дәп,
Аксуңа кәлді түңгән.

26. Жакуп-бәк олған айда
Бәк-бачча кара кәйді;

Амді кәлді ақліза;
Дүшмәлләр ішін билді.

II. Ікінчи бап.

Бу бапта Мамут-ханнің атесі Мір-аман шайхнің көшегіні
айтуру.

1. Шайх-хоұмпің хәүлеци
Тәңдін толесі аптан.
Шайх-хоұмпің төрт облі
Таңда жүрүй-дү какшап.

2. Шайх-хоұм қазан асті,
„Хакка аш бәра-мән“ дәп.
Дүрә-бәк тутуп-бәрді,
„Мансаппі ала-мәп“ дәп.

3. Шайх-хоұмнің хәүлеци
Төрт атрапі чілдағлік.
Шайх-хоұмның каллесі
Каңғауда міхлағлік.

4. Төрт облені бір болуп,
Башпі алса, болмам-дү?
Хітай кәлсә, бешіңа
Кіліч салса, болмам-дү?

5. Шайх-хоұм бојі тәлім;
Төрт облаллері алім.
Шайхімні шеһіт кілді
Хітай қоңларі залім.

6. Шайх-хоұм улуң адам;
Халкі тута-дү мәтәм.

Шайх-хоқамні жат кілсак,
Көзләр бола дұлар наң.

7. Шайх-хоқам шеһіт болді;
Бенішкә херіт болді.
Шайх-хоқамнің төрт оғлі
Хітайларда зіт болді.

III. Үчүнчі бағы.

Бу бапта Шайх-әхупумнің оғлі Мамут-ханиң кошебі.

1. Хәзрәт-Султән алдіңа
Баңні салған Мамут-хан.
Кашкарлік жүрекігә
Даңні салған Мамут-хан.
2. Атаң жок-му, Мамут-хан?
Анаң жок-му, Мамут-хан?
Баш жешіңда шар сурап,
Ақлің жок-му, Мамут-хан?
3. Ешіккә күпүл селіш,
Ач'алмаған Мамут-хан;
Жаңда жахші ат түруп,
Кач' алмаған Мамут-хан.
4. Мамут-хан, етің калді,
Дәлтәрда хетің калді.
Хетіңні окуп-баксам,
Пәрзәвдің жетім калді.
5. Беңіңдә кіріп-баксам,
Анәр түбі үйнұла.

Ак ордаңда түшүп-тү
Амбал-білә дә-лоја.

6. Мамут-ханиң ойнеші
Комул-бешінің беші.
Бозуда пәрәң мілтік;
Курумай-дұ қоз жеші.
7. Мамут-хан өзі обдан,
Лікән дүшмәп түңгәңгә.
Хітайлар жаман кәпір,
Парлан-бәрді Турпанға.
8. Мамут-хан кәл'-алмай-дұ,
Артұші көр'-алмай-дұ.
Артұші хіjәл кілса,
Турпанда жүр'-алмай-дұ.
9. Мір-Меңіт-қазі-әхун
Хітай коліда болді хұн.
Абду-Реһім Әлам-әхун
Күппәр кілділар зұбұн.
10. Үчүнчі Мамут-хан-дұ,
Турпанда бағрі кан-дұ.
Төртүнчі Міжі-шайхім
Шайх-и Хәзрәт-Султән-дұ.

IV. Төртүнчі бағы.

Зұңтуңнің кошебі.

Кашкардекі хітайларнің үстідә чікарған кошак.

1. Кашкарлікка қазаң калді,
Зұңтуң дәп бәлә калді.

Зүңтуң дәгәп кәпірлар
Зұміні ала-кәлді.

2. Кашкарлік хапа болді,
Пул мелі адә болді.
Зүңтуң дәгәп кәпірлар
Рабұ қашқа қапа болді.
3. Кашкарда албан яңді;
Албан імәс, кан яңді.
hәр күндә hәр ýйлүктін
Чоп-бірлә саман алді.
4. Бідені алур ғілласп;
Койларні алур іләзап.
Атларні алур хілласп;
Кашкарлік жүрүр жілласп.
5. Бутханаңа там кілді,
Чөйүн күжуп қаң кілді.
Адамларні кан кілді,
Калғандың жаман кілді.
6. Калғандың алур бүздай,
Калмеді ашак һәм тай.
Намрәт бола-калді бай,
Кайдің ічә-дү көк чай?
7. Хакларда ашак қалмас,
Беңіда хашак қалмас.
Бу Зүңтуң тірік болса,
Хакларда төшак қалмас.
8. Көп зәлім-ікәп Зүңтуң,
Барча іші ірмәс оң.

Бу Кашкар азізәңба
Зүңтуңні кіліп-тү чоң.

9. Зүңтуңлар шар салді,
Бар жүрттің хашар алді.
Зулумлар тола болді,
Хотун бала жіллашты.
10. Хітайлар кіліп тарлік,
Зүңтуңлар кіліп жарлік,
Хакка жетіп азәрлік,
Хотулларні алашты.
11. Хотун жаҳшісія іләзап,
Чірайліклерін хілласп,
Баш-жүз хотуның талласп,
Барған-серіңай наңдашты.
12. Баш-жүз хотунаң еліп,
Пәніңа кішән селіп,
Түккаллеріңа бекіп,
Жілешің уадалашты.
13. Кашкарда кала қалді,
Шарзанді бала қалді.
Ата ү ана қалді,
Бір бірісігә муңдашты.
14. Зүңтуң жібді қоңдарні,
Оттуз-баш улударні.
Бір күндә hәләк айлан,
Зулум уруғын сашты.
15. Зулмі адаттін көп,
Сітәмлери хаттін көп.

Аждар-дәк болуп Зуңтуң,
Журт халқиңа от сашті.

V. Бешінчі бағыт.

Jäkup-бәкнің қішісі Турд'-āхуннің кошесі.

Бу аңдак yākia-дүр-кі Jäkup-бәк Турд'-āхунні барча хактің яекін кіліп, жаңші көргән уактіда Турд'-āхун бір дос-тінің алта којіні ойнал öz өjігә сулап-којуп, унұтуп-калғанда, койнің äгеси Jäkup-бәккә „алта којумні оғрі алді!“ дәп арзі болуп, қағаз бәргәндә, „här қіші алған болса, дәрға есіп, öltүрүңlär!“ дәп, буйруқ кілғанда, ой ойні халайк ахтеріп, алта којіні Турд'-āхуннің өjідін тепіб-еліп, Турд'-āхунні дәрға есіп оltүрғандә, чікарған кошесі:

1. Шәjі кәйгән Турд'-āхун,
Шалпар кәйгән Турд'-āхун,
Алта койні jäр-мән дәп,
Дәрға чіккан Турд'-āхун.
2. Турд' ахун öзі чаккан,
Жаш балларні көп баккан.
Жаш баллар акча дәп,
Марал-бешіні саткан.
3. Марал-беші пул болді,
Турд'-āхун күл болді.
Турд'-āхунні öltүрді,
Хотуллері тул болді.
4. Турд'-āхун öзі мулла,
Окуй-ду Kälämullā;

Турд'-āхун öлүп-кäттi,
Jібlай дү ушак баллa(p).

5. Атка мiңgän Турd'-āхун,
Пäңni кiлбaн Турd'-āхун.
Барча пансат алдiда
Пäңgä кiргäн Турd'-āхун.
6. Xitäйларнi öltүргäн,
Хитäй jүрегiн ярбaн.
Марал-бепiңa берiп,
Дүшмäллäрнi кöйдүргäн.
7. Jaш-ла кäткäн Турd'-āхун,
Ети ўшкäн Турd'-āхун.
Ойнап койнi обурлац,
Зäjí болбaн Турd'-āхун.
8. Дарбa есiп-коjуп-ту,
Бакмай оң у солiбa.
Дослар, пäтä okуңлар
Турd'-āхуннiң рöхiңa.

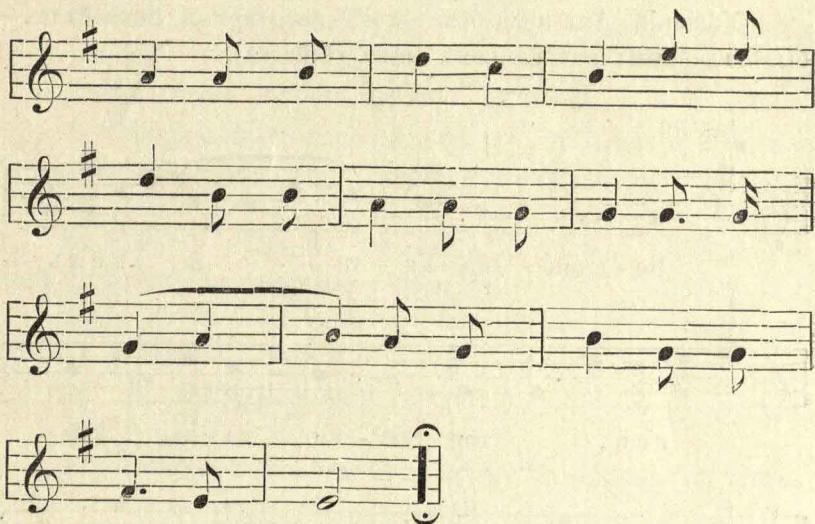

Русский переводъ.

I. Пѣсна о Бекъ-Бачѣ, сынѣ Бадаулета, т. е. Якубъ-бека
Нашгарскаго.

$\text{♩} = 76.$

Чака пу - ли - и ѿт - мей -
дур; ак тед - - ге си - - и бир
тед - ге.

1. Деньги чака ¹⁾ не въ обращеніи;
Бѣлая монета есть деньги.
Такъ называемые „андеджанцы“
Оплошали ²⁾—не оказали храбости на войвѣ.
2. Деньги чака превратились въ золу (*стали ничтожны*),
жены ³⁾ его (Бекъ-бачиевы) стали вдовами.
Дѣти Бекъ-бачи стали рабами Зунтуна.
3. Пекинскіе китайцы жаворонка (*turyaij*) называютъ
„каламъ“ (скотъ мой);
Дѣти Бекъ-бачи называютъ Зунтуна отцемъ.
4. Акъ-кули-бекъ молодъ; онъ—начальникъ джигитовъ
(Бадаулета).

¹⁾ Мѣдная монета *choxi* (АТ чака). Видно, что пѣсня эта сочинена въ Хотанѣ, ибо тамъ *choxi* не ходятъ.

²⁾ *Карукъ*—оплошали, оробѣли, собственно-сморщились.

³⁾ *Aimz* (АТ *ajim*)—барыни по-сартовски, или *agacha* (АТ *ačaca*) по-таранчински.

Убившій Акъ-кули-бека — такъ называемый Бекъ-бача —
былъ главнымъ виновникомъ (сего убийства).

$\text{♩} = 50.$

Бе - джин - дин Хи - та - - - - й кель -

г е н , тор - гай - ни ка - лям дэй -

дур.

5. Китайцы, прибывши изъ Пекина, жаворонка называются „каламъ“;

Дѣти „андеджанцевъ“ называютъ китайцевъ отцами.

6. Если ты поѣдешь въ Андеджанъ, передай привѣтствіе
Бекъ-бачѣ.

Если спросятъ — гдѣ жены, то скажите, что въ рукахъ
у невѣрныхъ.

7. Звукъ отъ фальконетовъ¹⁾ (тей-пу) то-же, что бахрама у парчи²⁾.

Взяли городъ Хотанъ солдаты Якуббека;

8. Солдаты Якубъ-бека наполнили³⁾ Алты-шаръ. Шаги и шелковая мануфактура сдѣлались гвоздемъ для сладкихъ душъ⁴⁾.

9. Есть-ли мужчина, подобный Якубъ-беку? Найдете-ли такъ (хорошо) построенные города⁵⁾?

Если Якубъ-бекъ появится (на побоище), то останется-ли душа у невѣрныхъ?

10. Эй, солдаты, будьте готовы!

Враги пришли—будьте богатырями!

11. Якубъ-бекъ выѣхалъ на охоту⁶⁾; лошадь, на которой онъ ѿхалъ, оказалась иноходцемъ.

Послѣ того, какъ Якубъ-бекъ умеръ, въ теченіе пяти дней раздавались крики.

12. Кашгарскія женщины не расчесывали своихъ головъ, Охранявшія Якубъ-бека войска не были годны и для одного сраженія.

13. Якубъ-бекъ сказалъ „гу“⁷⁾ и приказалъ подать чашку воды.

„Если опредѣленная судьбою доля—смерть наступила—то это мнѣ предопредѣленіе Божіе“ (Якубъ-бекъ) сказали.

¹⁾ *Тейпу* (АТ тайпу) изъ китайскаго „тай-пао (большая пушка).

²⁾ *Тейтылла* (АТ тайтіллѣ)—парча отличная, изъ Индіи.

³⁾ *Джикъ булды* (АТ үік болді).

⁴⁾ Т. е. носившіе шелковыя ткани изнѣжились и затѣмъ были побиты войсками.

⁵⁾ *Шаръ* (АТ шәр, шәр)—городъ.

⁶⁾ *Урға* (АТ орға)=б҃я—на охоту.

⁷⁾ „Гу“ (АТ hý) произносилъ онъ, вздыхая послѣ принятаго яду.

14. Ворота Енги-шара¹⁾ то отворялись, то запирались.
Гдѣ найдется теперь государь, подобный Якубъ-беку?

15. Небесные ангелы надѣли одѣжды гурій;
Не плачте, барыни: Якубъ-бекъ въ раю.

16. Будете ли вы ъсть аксуйской тыквы²⁾? Для этого
требуется тѣнистое³⁾ мѣсто.

Кашгарскіе святые любятъ Якубъ-бека.

17. Дорога къ Хазрету⁴⁾ поросла чилианомъ (джигда).
Это—чиляновыя поросли и сухая пустыня⁵⁾.

Умершихъ на (мѣстности) Ейду⁶⁾ мы получили Богу.

18. Изъ Пекина пришли китайцы; они скалять⁷⁾ свои
зубы.

Андеджанцы встали и убѣжали, поднявши свои хвосты
кверху⁸⁾.

19. Якубъ-бекъ Бадаулетъ сталъ мученикомъ въ Кашгарѣ;
послѣ того какъ народъ разлучился съ Якубъ-бекомъ, его по-
стигли всякия бѣствія.

20. Якубъ-бекъ былъ справедливый, народъ его благоден-
ствовалъ.

Теперь откуда найдется столь могущественный, какъ
Якубъ-бекъ?

21. Якубъ-бекъ велъ войны, невѣрнымъ причинялъ стѣс-
неніе, украсилъ все свое войско золотомъ и серебромъ.

¹⁾ Енги-шагаръ (АТ јеңі шар) — новый городъ, такъ
называлось предмѣстье старого города Кашгара.

²⁾ Карба (АТ карбā) — тыква.

³⁾ Сюрунъ (АТ сөрүн) изъ монгол. **Сарун** (АТ сәрүн) —
тѣнистый, прохладный.

⁴⁾ Хазретъ-Султанъ или Хазретъ-Аппакъ.

⁵⁾ Чоль (АТ чол) — безводная пустыня.

⁶⁾ Ейду — название перевала по дорогѣ къ г. Курля.
A. H. Куропаткинъ называетъ „урочище—Яйды“ (Джайды)
между Мараль-бashi и Аксу.

⁷⁾ Чингайтыбъ (АТ чіңгайтіп).

⁸⁾ Дингайтыбъ (АТ діңгайтіп)

22. Якубъ-бекъ самъ богатырь; онъ стрѣляетъ ружьемъ въ невѣрныхъ; головы умершихъ китайцевъ лежать какъ камни въ рѣкѣ.

23. Якубъ-бекъ ходить какъ ханъ, лице его какъ полная луна. Маральи глаза, брови какъ перо, вѣки его (кирпичъ) какъ садъ (густы).

24. Якубъ-бекъ—нужный человѣкъ; сражаться.—онъ храбрый (юрекликъ).

Для китайцевъ и дунганъ мечъ его точеный (билигликъ).

25. Якубъ-бекъ самъ хорошій человѣкъ; онъ былъ ханомъ надъ пятнадцатью городами¹⁾.

Когда узнали, что Якубъ-бекъ умеръ, то въ Аксу пришли дунгANE.

26. Въ тотъ мѣсяцъ, когда умеръ Якубъ-бекъ, Бекъ-бача надѣвалъ черныя одежды (траурт);

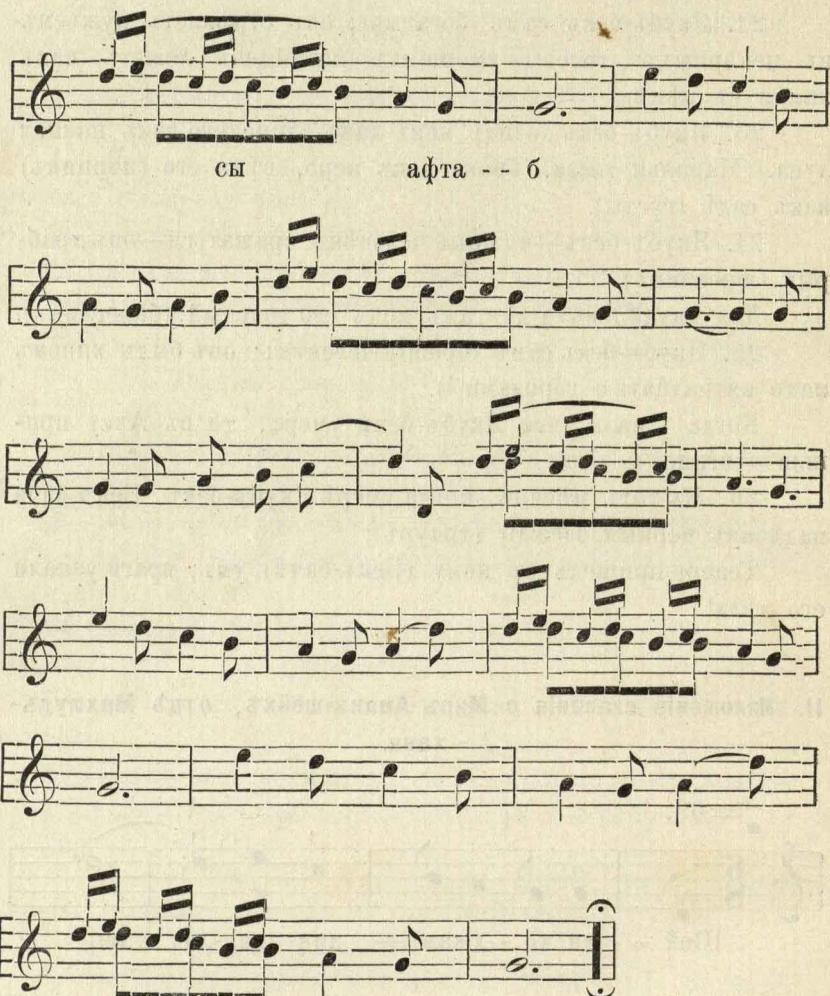
Теперь пришелъ къ нему (Бекъ-бачѣ) умъ; враги узнали его дѣла!

II. Изложеніе сказанія о Миръ-Аманъ-шайхѣ, отцѣ Махмудъ-хана.

$\text{♩} = 69.$

Шей - - хи хо - джам — ниң хау-ля - си]
тең - - - - дин то - ла - -

¹⁾ Шаръ или шагаръ (АТ шаръ, шѣръ) изъ перс. شهرъ — городъ.

1. У Шейха-ходжи въ жилище ¹⁾ больше, чѣмъ въ половину ²⁾, проходитъ солнце ³⁾.

¹⁾ *Xayle* (АТ xäýlä).

²⁾ *Teniz* (АТ тäң).

³⁾ Т. е. крыша открыта болѣе, чѣмъ на половинѣ дома.

Четверо сыновей Шейхъ-ходжи ходять въ горахъ разстроенные.

2. Шейхъ-ходжа повѣсила котель, говоря: „я приготовлю народу угощеніе (пищу“); Дурга - бекъ схватилъ (Шейхъ-ходжу) и отдалъ (китайцамъ), говоря: „получу его должностъ“.

3. Жилище Шейхъ-ходжи съ четырехъ сторонъ обнесено колючками¹;

Голова Шейхъ-ходжи прибита въ клѣтку²) гвоздемъ.

4. Четыре сына его, соединившись, развѣ не могли взять голову его (изъ клѣтки);

Если прійдуть китайцы (узнавши это), въ голову ихъ развѣ нельзя вонзить шашку?!

5. Ростъ Шейхъ-ходжи какъ таль (прямой); всѣ четыре сына его грамотные.

Китайскіе начальники злодѣи умертвили моего Шейха.

6. Шейхъ-ходжа мой—великій человѣкъ; народъ оплакиваетъ его.

Если вспомнимъ Шейхъ-ходжу, то глаза становятся влажны.

7. Шейхъ-ходжа мой сдѣлался мученикомъ за вѣру; онъ сталъ покупкой для рая.

Четверо сыновей Шейхъ-ходжи сдѣлались противниками китайцевъ.

¹⁾ Чидлағылъкъ (АТ чідлағылік).

²⁾ Каджасава (АТ қаджасава),

III. Сказание о Махмудъ-ханѣ, сынѣ Шейхъ-ахуна¹⁾.

♩ = 83.

Хаз - ре - т сул - тан ал - ди - га баг - ни
сал - - - ган Max - - - муд - хан.

¹⁾ Называютъ его также Шейхъ-ходжамъ (АТ Шайхъ-ходжамъ).

1. Махмудъ - ханъ развелъ садъ противъ Хазретъ-Султана¹⁾, Махмудъ-ханъ огорчилъ сердца Кашгарцевъ.

2. Нѣтъ-ли у тебя отца, Махмудъ-ханъ?

Нѣтъ-ли у тебя матери, Махмудъ-ханъ?

Въ пятилѣтнемъ возрастѣ ты управлялъ городомъ; нѣтъ-ли у тебя разума, Махмудъ-ханъ?

3. Ворота заперли замкомъ²⁾, не могъ отворить ихъ Махмудъ-ханъ;

Близъ него стояла хорошая лошадь, не могъ уѣхать Махмудъ-ханъ.

4. Махмудъ-ханъ, осталось твоё имя!

Въ книгахъ осталось твоё писаніе.

Когда я прочиталъ твоё писаніе, я увидѣлъ, что у тебя остались дѣти—сироты.

5. Когда я вошелъ въ твой садъ, то увидѣлъ подъ гранатой черносливъ³⁾;

Въ бѣломъ дворцѣ⁴⁾ твоемъ остановились Амбанъ и Далоя⁵⁾.

6. Любовница Махмудъ-хана (находится) въ верховьяхъ Кумуль-бashi.

Въ рукаѣ его французское ружье; слезы на глазахъ не высыхаютъ.

7. Махмудъ-ханъ самъ хороши, но онъ врагъ дунганимъ.

Китайцы, дурные невѣрные, сослали⁶⁾ (его) въ Турфанъ.

¹⁾ Это—мазаръ султана Сутукъ—Бугра-хана.

²⁾ Кубель (АТ купул) или күлүптә—замокъ.

³⁾ Гайнула или Айнула.

⁴⁾ Урда.

⁵⁾ Далоя—китайское слово (да-лао-ѣ, знач. „большой господинъ, баринъ“)—большіе чиновники.

⁶⁾ Парлабъ (АТ парлап)—произошло отъ китайского слова *фале*—сослать.

8. Махмудъ-ханъ не можетъ прійти, не можетъ поглядѣть на Артушъ¹⁾.

Если онъ подумаетъ объ Артушѣ, то не можетъ пребывать въ Турфанѣ.

9. Миръ Меджидъ-казій - ахунъ въ рукахъ китайцевъ былъ убитъ

А Абды-Рахима Алямъ-ахуна невѣрные (китайцы) совсѣмъ ослабили.

10. Третій (сынъ Шейхъ-Ахуна) — Махмудъ-ханъ. Въ Турфанѣ печень его обливается кровью.

Четвертый (сынъ) Мія- шейхъ состоить шейхомъ у Хазретъ-Султана²⁾.

IV. Сказаніе о Зунтунѣ.³⁾.

Сказаніе, сочиненное на китайцевъ, которые находятся въ Кашгарѣ.

$\text{♩} = 102.$

Каш-гар-лик - ка ка - за - кельди Зүң - -
туң дуб беля кель - - ди.

¹⁾ Артушъ (AT Артۇش) — селеніе близъ г. Кашгара. Существуетъ два селенія Артуша: верхнее и нижнее.

²⁾ На могилѣ султана Сутукъ-Буграхана.

³⁾ Сочинена эта пѣсня въ 1879 году населеніемъ Кашгара.

1. Кашгарцевъ постигъ рокъ, пришло несчастіе, именуемое Зунтунъ.

Такъ называемый Зунтунъ съ певѣрными принесли¹⁾ жестокости.

2. Кашгарцы опечалились; лишились денегъ и имущества (разорились);

Такъ называемый Зунтунъ съ певѣрными (китайцами) сталъ мучить ихъ души.

3. На Кашгаръ полились повинности (албанъ); это не- повинности, это кровь полилась!

Каждый день съ каждой семьи брали сѣно²⁾ и солому.

4. Брали клеверъ, взвѣшивая его на джины³⁾, брали барановъ по выбору⁴⁾;

Брали лошадей, выбирая лучшихъ⁵⁾; кашгарцы ходили съ плачемъ.

1) Ала=элибъ (АТ еліп).

2) Чупъ (АТ чоп)—сѣно, дрова.

3) Джинглабъ (АТ ціңлап)—вѣсить на джины.

4) Ильгабъ (АТ ілбап).

5) Хиллабъ (АТ хайлап) изъ араб.—турк. خيرلابъ вы- бирать лучшее.

5. Для кумирни построили стѣну, повѣсили чугунъ (чуюнъ) и сдѣлали колоколь¹⁾.

Изъ людей они высосали кровь, съ остальными дурно обходились.

6. Съ оставшихся они собирали пшеницу; не осталось ни ишака, ни жеребенка.

Богатые стали²⁾ бѣдными³⁾, откуда они будутъ пить күкчай⁴⁾.

7. У народа не осталось ишаковъ; въ садахъ не осталось ни щепки⁵⁾.

Если этотъ Зунтунъ будетъ живъ, то у народа не останется и постели.

8. Великій тиранъ—этотъ Зунтунъ, всѣ дѣла его не правы⁶⁾.

Надъ этими кашгарскими святыми поставили Зунтуна начальникомъ.

9. Зунтунъ построилъ городъ, онъ набралъ рабочихъ⁷⁾ съ каждой страны (юртъ).

Насилій было очень много; женщины и дѣти плакали.

10. Китайцы чинятъ притѣсненія (тарлыкъ), а Зунтунъ отдаетъ приказанія.

Народъ постигли оскорблениія: онъ требовалъ себѣ женщинъ (хорошенькихъ).

¹⁾ Джанғ изъ китайск. цзянъ—колоколь, звукоподраж. слово.

²⁾ Була-калды (АТ бола калді)=булубъ калды (АТ болуп-калді).

³⁾ Намурадъ (АТ нѣмрѣт) изъ перс. араб. نامراد;

⁴⁾ Күкчай (АТ кёк чай)—сортъ зеленаго чаю.

⁵⁾ Хашекъ.

⁶⁾ Унғ (АТ он)—правый.

⁷⁾ Хашаръ—таранч. слово—рабочіе по наряду въ большомъ количествѣ.

11. Выбрали лучшихъ женщинъ, набравши ихъ изъ самыхъ красивыхъ; набрали ¹⁾ пятьсотъ женщинъ и отправили къ Пекину.

12. Отобравши пятьсотъ женщинъ, надѣли имъ на ноги путы.

Смотрѣли они на родныхъ, плакали и прощались при разлукѣ.

13. Въ Кашгарѣ остался ихъ скотъ, остались ихъ малыя дѣти;

Остались ихъ родители: они другъ другу жаловались ^{2).}

14. Зунтунъ собралъ старшихъ лицъ своихъ, тридцать пять начальниковъ

И въ одинъ день разсѣяль сѣмена тираніи, чтобы погубить.

15. Жестокости его многочисленны, притѣсненія и обиды его безграничны.

Зунтунъ, уподобляясь дракону, разсѣваетъ огонь среди населения страны.

V. Сказание о Турды-Ахунѣ, служившемъ у Якубъ-бека.

Происшествіе это было таково:

Якубъ-бекъ изъ всѣхъ людей, которые его окружали, приблизилъ къ себѣ Турды-ахуна и полюбилъ его. Однажды Турды-ахунъ взялъ шутя (уйнабѣ) у одного своего друга шесть барановъ, заперъ ихъ въ свое мѣсто и забылъ о нихъ. Владѣлецъ барановъ подалъ жалобу Якубъ-беку, что у него воръ взялъ шесть барановъ. Когда принесена была жалоба и подана бумага, то послѣдовало распоряженіе, чтобы человѣка, взявшаго барановъ, повѣсили на висѣлицу и умертили.

¹⁾ Таллабъ или хыллабъ — خىللاپ.

²⁾ Мундашты (АТ мундашти).

Народъ сталъ дѣлать обыскъ¹⁾ по домамъ и шесть этихъ барановъ нашли въ домѣ Турды-ахуна. Ихъ взяли. Когда Турды-ахуна повѣсили на висѣлицу и умертвили, то составлена была слѣдующая пѣснь:

1. Турды-ахунъ, надѣвавшій шелковыя матеріи (шаи),
Турды-ахунъ, надѣвавшій французскій ситецъ (шальпаръ),
Турды-ахунъ, пожелавшій съѣсть шесть барановъ, взошелъ на висѣлицу.

2. Турды-ахунъ самъ проворный²⁾, онъ воспиталъ (баканъ) много молодыхъ парней.

Если молодые парни просили денегъ, то продавалъ Маралъ-бапи³⁾.

3. Маралъ-бапи доставляло деньги; Турды-ахунъ сталъ пепломъ.

Турды-ахуна умертвили; жены его стали вдовами.

4. Турды-ахунъ самъ грамотный (мулла), онъ читаетъ слово Божіе.

Турды-ахунъ умеръ; плачутъ (по немъ) малыя дѣти.

5. Турды-ахунъ садился на коня;

Турды-ахунъ участвовалъ въ сраженіяхъ.

Турды-ахунъ впереди всѣхъ пятисотенныхъ начальниковъ выходилъ на сраженіе.

6. Онъ умерщвлялъ китайцевъ, онъ надсадилъ сердце китайцевъ;

Отправившись въ Маралъ-бапи, онъ скжегъ⁴⁾ тамъ враговъ (китайцевъ).

7. Молодымъ (яши-ла) отправился (на тотъ свѣтъ)

¹⁾ Ахтарыбъ (АТ ахтеріп).

²⁾ Чакканъ (АТ чаккан) — проворный, ловкий.

³⁾ Т. е. расходовалъ получаемыя съ сего села подати и сборы. Маралбапи (АТ Марал-беші) — селеніе близъ г. Кашгара.

⁴⁾ Взорвалъ ихъ на воздухъ.

Турды-ахунъ; погасло ¹⁾ имя его, Турды-ахуна.

Онъ шутя уворовалъ барановъ—погибъ Турды-ахунъ!

8. Повѣсили его на висѣлицу, не смотря ни на право,
ни на лѣво ^{2).}

Друзья, прочитайте молитву (фатиху) за душу Турды-
ахуна.

¹⁾ Юшканъ (АТ ўшкән).

²⁾ Уныу сүмія (АТ оң-у-соліға) — поспѣшно; въ томъ
смыслѣ, что не было произведено никакого дознанія и его
повѣсили безъ разслѣданія дѣла.